

Юлія Гвоздецька

**ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ФАХОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА З ОСНОВ ТЕХНОЛОГІЙ
ХАРЧОВИХ ВИРОБНИЦТВ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ
ЗАКЛАДІ**

Демократичні зміни, що відбуваються в країні, викликали пошук ефективних шляхів перетворення різних сторін життя суспільства, його соціальних інститутів, у тому числі і системи вищої освіти. Вища школа України орієнтується у своєму розвитку на якісну підготовку фахівця, що відповідає змінам, що відбуваються на ринку праці. Нині одним із завдань вищої педагогічної школи є підготовка компетентного, конкурентоздатного фахівця для роботи в умовах освіти, що динамічно змінюється, здатного самостійно і творчо вирішувати професійні завдання. Сучасний педагог повинен уміти будувати свою професійну діяльність на високому науково-педагогічному рівні, приймати обґрунтовані професійні рішення, самостійно добувати знання.

Виникла об'єктивна потреба в компетентних кадрах, здатних творчо організувати освітній процес в конкретних соціально-економічних умовах, що уміють швидко орієнтуватися в інформаційному полі, самостійно удосконалюватися і розвиватися. На перший план виступає не формальна приналежність до професії, а фахова компетентність, тобто відповідність фахівця вимогам професійної діяльності.

Аналіз науково-педагогічної літератури свідчить, що в наукових пошуках вітчизняні та зарубіжні дослідники все частіше звертають увагу на проблематику фахової підготовки викладача. Серед них В. Адольф, В. Андрущенко, Т. Браже, М. Богданова, Л. Виноградова, В. Гриньова, Р. Гуревич, І. Зайченко, І. Зязюн, В. Кремень, Н. Кузьміна, Н. Мойсеюк, М. Нікандров, Н. Ничкало, І. Підласий, Л. Рувинський, В. Сидоренко, Б. Скіннер, В. Сластьонін, М. Сметанський, М. Фіцула, Д. Хмель та ін. Удосконаленню фахової компетентності викладача присвячені роботи Н. Бібик, Б. Ельконіна, Н. Кузьміної, Л. Карпової, М. Кадемії, А. Коломієць, А. Маркової, Л. Мітіної, Є. Павлютенкова, О. Пометун, І. Прокопенко, Г. Тарасенко, В. Шахова та ін. Питання фахової компетентності викладача привертають увагу сучасних зарубіжних вчених D. J. Merrill, G. Moskowits, R. L. Oxford, R. C. Scarcella, E. W. Stevick, E. Tarone, G. Yule.

Мета статті – висвітлити стан проблеми формування фахової компетентності майбутнього викладача з основ технологій харчових виробництв у вищому навчальному закладі.

Сьогодні досить часто якість професійно-педагогічної підготовки майбутнього викладача розглядається через поняття «фахова

компетентність». У сучасній системі освіти невід'ємною якістю викладача має бути його фахова компетентність, тобто «обізнаність і авторитетність в тій або іншій сфері його діяльності». Так, у «Новому тлумачному словнику української мови» слово «компетентний» означено так: «1) який має достатні знання в якій-небудь галузі; який з чим-небудь добре обізнаний; тямущий; який ґрунтується на знанні; кваліфікований; 2) який має певні повноваження; повноправний, повновладний» [4, с. 626; 5, с. 474].

Фахівці Міжнародної комісії Ради Європи (програма *Defenition and Selection of Competencies*) визначають поняття компетентності (*competency*) як здатність успішно задовольняти індивідуальні та соціальні потреби і виконувати поставлені завдання. Кожна компетентність побудована на комбінації взаємовідповідних пізнавальних ставлень та практичних навичок, цінностей, емоцій, поведінкових компонентів, знань і вмінь, всього того, що можна мобілізувати для активної дії.

На думку провідних вчених України основними групами компетентностей, які потрібно формувати, і яких потребує життя, є: соціальні, полікультурні, комунікативні, інформаційні, саморозвитку та самоосвіти, компетентності продуктивної та творчої діяльності. Тому одним із основних завдань вищої школи є формування компетентності, як загальної здібності до суспільної діяльності, що базується на знаннях, досвіді, цінностях, здібностях до суспільної діяльності набутих завдяки навчанню. Поняття компетентність у нормативних документах не зводиться лише до знань і навичок, а належить до сфери складних умінь і якостей особистості [2, с. 4].

Узагальнюючи вимоги до особистості викладача, які забезпечують його готовність до професійної діяльності, наука прагне об'єднати їх у більш узагальнюючі цілісні властивості. Перш за все до них належить професіоналізм і близьке до нього поняття «фахова компетентність», яке відображає єдність теоретичної й практичної готовності педагога до здійснення діяльності та характеризує його професіоналізм [7, с. 40].

Основою професіоналізму й фахової компетентності викладача вважають, насамперед, педагогічну вмільсть, яка передбачає володіння педагогічними вміннями й навичками, педагогічною майстерністю, які забезпечують грамотну та педагогічно доцільну організацію педагогічного процесу. Крім того, специфіка педагогічної діяльності вимагає від викладача володіння системою загальнокультурних, спеціальних і психолого-педагогічних знань. Ефективна педагогічна взаємодія, установлення міжособистісних взаємин з учнями можливі тільки при наявності у викладача широкого кругозору, загальної ерудиції, знань з різноманітних галузей соціальної, культурної, наукової, технічної інформації, на основі якої й формується творча, духовно багата особистість.

Однак, насамперед, викладач повинен володіти системою психолого-

педагогічних знань, знати особливості педагогічної діяльності, її структуру, вимоги, які вона висуває до особистості педагога. Крім того, він повинен володіти системою концептуальних знань, які допомагають йому усвідомлено будувати педагогічний процес: про сутність освіти як соціального явища, про місце й роль шкільного навчання в системі неперервної освіти, про функції навчання, про сучасні підходи до освіти тощо.

Викладачу також необхідні знання сутності процесу навчання, його закономірностей і принципів, особливостей і структури навчальної діяльності учнів, способів її організації, способів проектування навчального процесу та відбору змісту навчання, адекватних моделей, форм, методів і засобів навчання, основ процесу виховання учнів і способів організації виховного процесу в школі, сучасних педагогічних технологій, способів діагностики й аналізу результатів своєї педагогічної діяльності.

До спеціальних знань викладача з основ технологій харчових виробництв можна віднести знання сучасної техніки й виробничих технологій. Він повинен мати знання про рівень досягнень сучасної науки й техніки, структуру й організацію різних видів виробництва, їх сучасний стан, тенденції й перспективи розвитку, системи й засоби управління обладнанням, володіти знаннями про закономірності виробничих процесів, будову і принцип роботи обладнання, сучасні технології виробництва, принципи управління якістю продукції тощо. Рівень педагогічної майстерності викладача з основ технологій харчових виробництв залежить від його здібності синтезувати знання з різних галузей науки й практики, структурувати їх, адаптувати до рівня сприйняття.

Зазначимо, що фахова компетентність викладача – здібність до освітньої діяльності на основі знань, набутих умінь, у відповідності з суспільними вимогами та цінними орієнтаціями [6, с. 235].

Як зазначає М. А. Михаськова, фахова компетентність оцінюється рівнем сформованості професійно-педагогічних умінь [6, с. 235]:

- уміння гностик – пізнавальні уміння в області придбання загальнопрофесійних, виробничих і психолого-педагогічних знань, що передбачають отримання нової інформації, виділення в ній головного, істотного, узагальнення і систематизація власного педагогічного досвіду, досвіду новаторів і раціоналізаторів виробництва;
- ідеологічні уміння – соціально-значимі уміння проведення політико-виховної роботи серед тих, що навчаються, пропаганди педагогічних знань;
- дидактичні уміння – загальнопедагогічні уміння визначення конкретних цілей навчання, вибору адекватних форм, методів і засобів навчання, конструювання педагогічних ситуацій, пояснення учбово-виробничого матеріалу, демонстрації технічних об'єктів і прийомів роботи;

- організаційно-методичні уміння – уміння реалізації навчально-виховного процесу, формування мотивації навчання, організації учбово-професійної діяльності учнів, встановлення педагогічно виправданих взаємовідносин, формування колективу, організації самоуправління;
- прогностичні уміння – загальнопедагогічні уміння прогнозування успішності навчально-виховного процесу, що включає діагностику особистості і колективу учнів, аналіз педагогічних ситуацій, побудова альтернативних моделей педагогічної діяльності, проектування розвитку особистості і колективу, контроль за процесом і результатом;
- уміння рефлексій – здатність до самопізнання, самооцінка професійної діяльності і професійної поведінки, самоактуалізація;
- організаційно-педагогічні уміння – загальнопедагогічні уміння планування виховного процесу, вибирання оптимальних засобів педагогічної дії і взаємодії, організації самовиховання і самоврядування, формування професійної спрямованості особи тих, що навчаються;
- загальнопрофесійні уміння – уміння читання і складання креслень, схем, технічних діаграм, виконання розрахунково-графічних робіт, визначення економічних показників виробництва;
- конструктивні уміння – інтеграційні уміння розробки технологічних процесів і конструювання технічних пристроїв, включають розробку учбової і техніко-технологічної документації, виконання конструкторських робіт, складання технологічних карт, направляючих тестів;
- технологічні уміння – кількісні уміння аналізу виробничих ситуацій, планування, раціональної організації технологічного процесу, експлуатації технологічних пристроїв;
- виробничо-операційні уміння – загальнотрудові уміння по суміжних професіях;
- спеціальні уміння – вузькопрофесійні уміння у рамках якої-небудь однієї галузі виробництва.

Фахова компетентність викладача з основ технологій харчових виробництв є основою його майстерності і формується вона на основі практичного досвіду, особливо передового (новаторського). Адже викладач сприймає професійну діяльність спочатку як нормативно-схвалений спосіб діяльності, який він поступово засвоює, перетворюючи його на індивідуальний стиль роботи [9, с. 179]. Тож розвиток особистісних якостей відбувається разом з засвоєнням педагогічної діяльності. Психологи визначають такі основні етапи становлення людини як педагога, набуття нею життєвого досвіду й формування її світогляду: індивід (від народження) – особистість (результат збагачення людини національною та світовою культурою), індивідуальність (особистість, що виробила власний творчий стиль у процесі своєї діяльності, у нашому випадку педагогічної) [1, с. 78].

Проблема формування фахової компетентності майбутнього викладача з основ технологій харчових виробництв потребує подальшого дослідження як у змістовному, так і в методичному аспектах. Так, недостатнім є наукове обґрунтування змісту навчання майбутніх викладачів з основ технологій харчових виробництв. Потребує також впровадження ефективних педагогічних технологій у процес навчання, що сприятиме кращому розкриттю змісту та засвоєнню студентами знань і вмінь. Це дасть можливість усунути протиріччя між: сучасними вимогами до викладача з основ технологій харчових виробництв та фактичним рівнем їх педагогічної майстерності; потребами студентів у якісній фаховій підготовці і наявною системою вивчення профільних дисциплін; входженням системи освіти України до Болонської угоди, що передбачає стандартизацію освіти у вищій школі, і відсутністю єдиного науково обґрунтованого стандарту для всіх відповідних вищих навчальних закладів, новими знаннями про техніку, технологію, організацію та безпеку діяльності, методику викладання та наявними освітніми профільними програмами; розвитком сучасного виробництва і рівнем підготовки фахівців, які працюють у ньому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гуревич Р. С. Теорія і практика навчання в професійно-технічних навчальних закладах : монографія / Гуревич Роман Семенович. – Вінниця : ТОВ «Планер», Вінниця, 2009. – 410 с.
2. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів у системі загальної середньої освіти // Освіта України. – 2001. – № 6. – С. 4.
3. Латышев В. Л. Психолого-педагогические аспекты подготовки преподавателей к работе в условиях информатизации образования / В. Л. Латышев // Мир психологии . – 2005. – № 1. – С. 103–115.
4. Новий тлумачний словник української мови / укладачі В. Яременко, О. Сліпушко. – Т. 1. – К. : Аконтіт. 200. – 942 с.
5. Новий тлумачний словник української мови : у 3-х т. Т. 1, А–К / укладачі : В. В. Яременко, О. М. Сліпушко. – Київ : Вид-во «АКОНІТ», 2006. – 926 с.
6. Михаськова М. А. Формування фахової компетентності майбутнього вчителя музики : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.02 / Михаськова Марина анатоліївна. – К., 2007. – 235 арк.
7. Педагогика : учеб. пособие для студ. пед. учеб. заведений / В. А. Сластёнин, И. Ф. Исаев, А. И. Мищенко и др. – М., 1998. – 658 с.
8. Ушаков Д. Н. Толковый словарь современного русского языка / под ред. Татьянченко Н. Ф. – М. : Альта-Пресс, 2005. – 1216 с.
9. Яворська Г. Х. Особистість педагога та її роль у навчально-виховному процесі / Г. Х. Яворська // Педагогіка для правників. – К., 2004. – С. 179–186.